

EL GAIÀ, UN RIU FORTIFICAT

1. ASPECTES FORMALS

Presentació dels comunicants:

Eloi Biosca Frontera i Eduard Barrobés Meix són professors de socials i de plàstica respectivament a l'IES Eugeni d'Ors de Vilafranca del Penedès. Abans de fer aquesta unitat havien treballat en projectes relacionats amb la difusió i didàctica del patrimoni monumental dels castells; concretament en el disseny d'una exposició interactiva, d'un vídeo, del CD-ROM que presenta una reconstrucció virtual del castell de Mur (Pallars Jussà) i d'un llibre.

Suport visual de l'exposició

Ordinador amb CD-ROM i altaveus. Canó de projecció.

2. CONTEXTUALITZACIÓ DE L'EXPERIÈNCIA

Centre: IES Eugeni d'Ors
Població: Vilafranca del Penedès
Ubicació de l'experiència dins el currículum: 1r Cicle d'E.S.O. / 2n Curs. Crèdit comú de socials.
Nombre d'alumnes que hi han participat: 90
Lloc de realització: aula d'informàtica
Material utilitzat: CD-ROM realitzat pels autors

3. CONTINGUT BÀSIC DE L'EXPOSICIÓ

Tema:

La vall del riu Gaià conté una altíssima densitat de fortificacions medievals construïdes als segles X i XI quan la zona feia de frontera entre el comtat de

Barcelona i al-Àndalus. L'objectiu de la unitat didàctica és esbrinar les causes d'aquesta abundància de castells, i així poder arribar a continguts d'àmbit més general com la formació del feudalisme i l'origen dels comtats catalans i de Catalunya, així com les relacions amb al-Àndalus.

La zona conté uns grans valors paisatgístics i històrics moltes vegades quasi desconeguts o poc valorats. També és la intenció dels autors divulgar aquest patrimoni i estimular-hi la visita i el seu reconeixement.

Experimentació:

En grups de dos o tres alumnes, en funció de la disponibilitat d'ordinadors. La unitat es pot treballar en xarxa o bé gravant el contingut del CD-ROM al disc dur de cada ordinador.

L'alumne comença clicant les activitats d'aprenentatge on es desplega un mapa de la vall del Gaià, des del naixement del riu fins al mar, amb totes les fortificacions. Moltes d'elles són clicables i contenen informació històrica i gràfics interactius. L'usuari hi pot fer un tour virtual lliurement o de forma guiada.

Paral·lelament ha de clicar les activitats d'avaluació i seguir-les. Aquestes parteixen de la formulació d'un enigma que haurà de solucionar: ***Per què hi ha tants castells?***

Abans de resoldre'l és convenient que treballi uns exercicis amb l'ordre que són presentats. Els exercicis, i concretament els de nivell general, plantegen qüestions que s'han de resoldre per mitjà de la deducció i de la interacció amb els gràfics, les fotografies i els textos presentats a les activitats d'aprenentatge.

El desenvolupament de la unitat transcorre entre 4 i 6 sessions d'una hora. Al final els alumnes han de presentar un dossier amb les activitats realitzades.

A continuació treballarem a classe uns materials didàctics sobre els castells de la Marca que complementen i amplien els continguts i que vam realitzar i publicar amb anterioritat a la present unitat.

Vídeo:

BIOSCA, Eloi; QUESADA, Santiago. *Terra de Marca*. Vilafranca Televisió. Vilafranca del Penedès, 1997.

Al llarg de quatre capítols de 15 minuts ofereix l'evolució històrica i arquitectònica de les torres, castells i palaus que es troben entre els rius Llobregat i Gaià, territori que va constituir la Marca del comtat de Barcelona. El període va del segle X al segle XVI.

CD-ROM:

BIOSCA, E; SANCHO, M; VINYOLES, T. *Viure en un castell de la frontera. Passeig virtual pels segles XI i XII*. Edicions de la Universitat de Barcelona. Barcelona, 2000.

Conté una reconstrucció en realitat virtual del castell de Mur (Pallars Jussà) que permet passejar-se lliurement pel seu interior tal com deuria ser als segles XI i XII. Permet estudiar la vida quotidiana que s'hi desenvolupava i veure la recerca històrica i arqueològica realitzada.

L'obra va gaudir d'una llicència retribuïda concedida pel Departament d'Ensenyament, el qual en va repartir un exemplar a tots els instituts de Catalunya.

Les activitats didàctiques associades es poden veure a: <http://www.xtec.es/~ebiosca>

4. CONCLUSIONS D'INTERÈS PER A L'AUDIÈNCIA

Per què hem escollit la vall del Gaià? Calia enfocar-ho des de la història local? Per què no ens hem situat en un àmbit més general per explicar el feudalisme i l'origen de Catalunya?

En primer lloc, la formació del feudalisme és un procés llarg i amb moltes causes que es desenvolupa a Europa dins el món franc i que cristal·litza a partir del segon terç del segle XI. Precisament a les zones de frontera, en la perifèria d'aquest món i en contacte amb l'Islam, és on el procés s'experimenta clarament i de forma més precoç. Les terres de Marca són

l'escenari privilegiat on podem veure no tan sols l'origen del feudalisme sinó també la formació de Catalunya, la qual neix com a societat de frontera.

En segon lloc i a nivell didàctic, el feudalisme és un tema de difícil comprensió, en general a tots els nivells de secundària i especialment a primer cicle d'ESO; potser perquè implica treballar amb conceptes polítics i socials massa abstractes i sobretot molt allunyats de la realitat política i social actual. En aquest sentit, esperem que enfocant-lo des d'un espai geogràfic concret i reduït puguem facilitar-ne la seva comprensió.

Com presentem els continguts?

Tothom sap que un ordinador no és un mitjà gaire adequat per llegir. Si als adults ens costa, encara més als alumnes de secundària de primer cicle. El llenguatge multimèdia requereix i alhora permet una major interactivitat. Per això hem preferit explicar els continguts primant l'ús d'imatges i animacions, amb molt poc text. Creiem que els alumnes no han de llegir uns continguts prèviament elaborats i adaptats pel professor, sinó que per mitjà de les activitats han de deduir-los i, en tot cas, han de ser ells els que els trobin. Volem que els alumnes aprenguin a investigar història, no a llegir-la; sobretot tenint en compte que les interpretacions que hom tenia sobre uns fets no són vàlides eternament sinó que poden canviar, i de fet actualment es discuteixen, a la llum de nous fets o de maneres diferents de veure'ls.

Com hem dissenyat les activitats d'avaluació?

Sabem que la millor manera d'adquirir uns coneixements és descobrint-los un mateix pel seu compte. En aquesta línia i amb la intenció de motivar l'alumne des del començament, hem pensat que calia partir del plantejament d'un enigma que s'ha de resoldre: ***per què hi ha tants castells?***

Alhora, els exercicis estan pensats per ser complements indispensables d'unes activitats d'aprenentatge amb molt poc text i que tan sols mostren recursos i dades que l'alumne ha de processar i treballar. Els exercicis que responen a aquesta idea són els de nivell general, els quals plantegen qüestions que s'han de resoldre per mitjà de la deducció i de la interacció amb els gràfics, les fotografies i els textos presentats a les activitats d'aprenentatge. D'aquesta manera l'alumne pot fer una autèntica recerca manejant unes eines bàsiques del mètode científic en Història.

Els exercicis de nivell bàsic són molt més elementals on l'alumne exercita especialment tècniques d'observació i de descripció.

Els exercicis d'ampliació estan tractats d'una altra forma degut al seu caràcter opcional. Van lligats a unes activitats d'aprenentatge dissenyades amb un estil més narratiu amb textos més extensos i amb molta menys interactivitat. En aquest cas l'alumne ha d'exercitar especialment tècniques relacionades amb la lectura, la comprensió textual i la retenció memorística.

Contra l'abandó i l'espoli, un intent de reconstruir el passat

Com a colofó, la unitat també pretén sensibilitzar sobre l'abandó que han sofert la majoria de castells i palaus a Catalunya i el seu estat ruïnós actual. A tal fi ens hem centrat en el castell-palau de Savallà del Comtat (Conca de Barberà) per mostrar gràficament, a través de la comparació de fotografies antigues i modernes, la velocitat i la intensitat en el deteriorament d'un monument.

Alhora, incloem dins d'aquesta unitat didàctica una reconstrucció en realitat virtual de la sala del castell tal com deuria ser a finals del segle XV per tal de reflexionar sobre les possibilitats que ofereixen les més modernes tecnologies de realitat virtual aplicades a la divulgació, la investigació i la docència del patrimoni monumental del nostre país.

Per contactar amb els autors i veure els treballs realitzats:

Eloi Biosca. Tf: 93 8902463, e-mail: ebiosca@pie.xtec.es

<http://www.xtec.es/~ebiosca>